

اهل کتاب

نحوه برخورد محمد رسول الله با مسیحیان

کاوشی محققانه و بازتعریفی از روابط مسلمانان و اهل کتاب
با استناد به قرآن و سیره نبوی

■ کریگ کانسیدین ■

مترجمان: اعظم خرام، طاهره تیرگری

www.ketab.ir

نقدفرهنگ

■ سرشناسه: کانسیداین، کریگ؛ Considine, Craig ■ عنوان و نام پدیدآور: اهل کتاب؛ نحوه برخورد
محمد رسول الله با مسیحیان؛ کاوشی محققانه و بازتعریفی از روابط مسلمانان و اهل کتاب با استناد
به قرآن و سیره نبوی / کریگ کانسیدین؛ مترجمان اعظم خرام، طاهره تیرگری؛ ویراستار علمی
سیدناصر حسینی. ■ مشخصات نشر: تهران: نقد فرهنگ، ۱۴۰۱. ■ مشخصات ظاهری: ۱۹۲ ص.؛
۲۷/۵×۱۴/۵ س.م. ■ شابک: ۶-۵۱-۷۹۱۹-۶۲۲-۹۷۸ ■ وضعیت فهرست نویسی: فیپا ■ یادداشت:
عنوان اصلی: Prophet Muhammad's encounters with Christians, 2021.
■ شناسه افزوده: خرام، اعظم، ۱۳۵۰، مترجم؛ تیرگری، طاهره، ۱۳۵۷، مترجم؛ ویراستار حسینی،
سید ناصر ■ موضوع: محمد(ص)، پیامبر اسلام، ۵۳ قبل از هجرت - ۱۱ ق.؛ مسیحیت و اسلام؛ اسلام
و مسیحیت ■ رده بندی کنگره: BP ۷۵ ■ رده بندی دیویی: ۲۹۷/۶۳ ■ شماره کتابشناسی ملی:
۹۰۷۳۵۶۹

نقد فرهنگ

■ نام کتاب: اهل کتاب؛ نحوه برخورد محمد رسول الله با مسیحیان (کاوشی محققانه و بازتعریفی
از روابط مسلمانان و اهل کتاب با استناد به قرآن و سیره نبوی)

■ نویسنده: کریگ کانسیدین

■ مترجمان: اعظم خرام، طاهره تیرگری

■ ویراستار علمی: سید ناصر حسینی

■ نوبت چاپ: اول ■ سال انتشار: ۱۴۰۱

■ تیراژ: ۷۰۰ نسخه ■ چاپخانه: بوستان کتاب

■ شابک: ۶-۵۱-۷۹۱۹-۶۲۲-۹۷۸

■ قیمت: ۱۱۰،۰۰۰ تومان

naqdefarhangpub

@naqdefarhangpub

www.naqdefarhang.com

نشانی: پردیس، میدان عدالت، خ فروردین جنوبی، خ سعدی، مجتمع قائم ۱، بلوک A2، واحد ۲۰۳، تلفن: ۶۶۲۷۶۷۴۸

تلفن مراکز پخش: ۰۹۹۰۶۶۴۶۰۰۷، ۰۷۰۶۶۹۶۷۰۰۵، ۰۵۳۵۰۶۶۴۸۶

© کلیه حقوق محفوظ و مخصوص انتشارات نقد فرهنگ است.

فهرست

۱۱.....	مقدمه
۱۹.....	بخش اول: راهبان و بازرگانان
۲۲.....	بحیرا چه کسی بود؟
۲۳.....	همسر و رهرو بین فرشتگی
۲۹.....	پرده داران کعبه
۳۳.....	بخش دوم: ملانکه و عارفان
۳۵.....	ورقه ابن نوفل
۳۷.....	ورقه ابن نوفل چه کسی بود؟
۴۰.....	یهودی-مسیحیان
۴۵.....	حنفا
۴۸.....	قرآن و اسلام
۵۱.....	رانده شده
۵۳.....	مؤمنان
۵۵.....	بخش سوم: متحدان و پیامبران
۵۷.....	اولین هجرت
۵۸.....	هم‌پیمانی با ابن ابجر
۶۲.....	مسیحیان حبشه
۶۴.....	سفر شبانه به اورشلیم
۷۲.....	سقوط اورشلیم و امپراتور هراکلیوس بیزانسی
۷۵.....	بخش چهارم: شهروندان و شورشیان

۷۶	درگیری یثرب
۷۹	مسیحیان یثرب
۸۰	قانون اساسی مدینه
۸۵	حمایت فرشتگان
۸۹	غزوه خندق
۹۲	حج عمره
۹۴	ماریه قبطیه
۹۵	نبرد با بیزانس
۹۸	هراکلیوس و محمد (ص)
۱۰۳	بخش پنجم: میهمانان و میزبانان
۱۰۵	گفت‌وگو در مورد مسیح شناسی
۱۱۰	نماز نجرائیان در مسجد پیامبر
۱۱۱	عهد و پیمان با مسیحیان نجران
۱۱۶	صحت و اعتبار عهدنامه‌ها
۱۱۷	عصر جدیدی برای نجران
۱۲۱	اتحاد بیزانس-حبشه-نجران
۱۲۵	بخش ششم: نمادها و ارواح
۱۲۶	پاکسازی کعبه
۱۲۸	عیسی و مریم
۱۳۰	آخرین مواجهه با مسیحیان
۱۳۲	خطبه حجة الوداع
۱۳۴	دیدار اهل کتاب در بهشت
۱۳۵	پیوست ۱: آیات قرآنی مربوط به عیسی (ع)
۱۳۷	پیوست ۲: پیمان نامه مدینه (سال ۶۲۲)
۱۴۵	پیوست ۳: پیمان محمد رسول الله با مسیحیان نجران
۱۵۳	پیوست ۴: خطبه وداع
۱۵۷	پی نوشت‌ها
۱۸۵	تصاویر

مقدمه

در انتخاب عنوان این کتاب اصطلاح «أهل الكتاب»^۱ الهام بخش من بود که در قرآن برای خطاب قرار دادن مسیحیان و یهودیان به کار رفته است. أهل الكتاب عبارتی عربی و به معنای «اهل کتاب»^۲ است.^[۱]

ماهیت کثرت‌گرایانه^۳ این عبارت در استفاده از حالت مفرد کلمه «کتاب» به جای جمع مشهود است. این عبارت بر این مفهوم تکیه دارد که یهودیان، مسیحیان و مسلمانان، در اصل از یک کتاب پیروی می‌کنند. نه از کتب مقدسی که با هم در تناقض هستند.^[۲]

من این کتاب را در مقام یک مسیحی نوشته‌ام که از «فرهنگ مواجهه»^۴ نیز الهام

1. Ahl al-Kitab

2. The People of the Book

۳. Pluralism: پلورالیسم (کثرت‌نگاری یا فراوانی) نسبت به دین، نظریه‌ای است که برخی از دانشمندان و متکلمین غربی با تأثیرپذیری از دیدگاه خاصی در پاسخ به بعضی مسائل عقیدتی و همچنین برای حل برخی از مشکلات اجتماعی ارائه می‌دهند.

پلورالیسم یا (کثرت‌باوری) نظریه‌ای است که به لزوم کثرت عناصر و عوامل در جوامع و مشروعیت منافع آن‌ها باور دارد. [۱] پلورالیسم به مکتبی گفته می‌شود که «حقیقت»، «نجات» و «رستگاری» را منحصر در یک تفکر، دین، فرهنگ و... نمی‌داند، بلکه همه این مؤلفه‌ها را مشترک بین همهٔ مکتب‌ها می‌داند؛ به نحوی که در همهٔ آن‌ها چه به صورت برابر و چه به صورت نابرابر توزیع شده است؛ بنابراین از نظر پلورالیسم، هیچ فرهنگ، اندیشه و دینی بر سایر فرهنگ‌ها، اندیشه‌ها و ادیان، برتری ندارد و پیروان هر آیینی در صراط مستقیم هستند و همهٔ آن‌ها از نجات، حقیقت و رستگاری برخوردارند.

4. culture of encounter

گرفته است. مخصوصاً که فرهنگ مواجهه به تقویت روابط بین مسیحیان و مسلمانان اشاره دارد. پاپ فرانسیس اعظم،^۱ در سال ۲۰۱۶، فرهنگ مواجهه را در یکی از مراقبه‌های صبحگاهی در کلیسای کوچک دوموس سانکتایی مارتا،^۲ در نزدیکی کلیسای سنت پیتر باسیلیکا، در شهر واتیکان شرح داد و مسیحیان را تشویق کرد «نه با دیدن، بلکه با نگاه کردن، نه با شنیدن، بلکه با گوش سپردن و نه با عبور کردن از کنار دیگران، بلکه با توقف کردن و در کنار آن‌ها بودن و با تحت تأثیر قرار گرفتن مشفقانه، از عیسی (ع) پیروی کنند».^۳ پاپ فرانسیس مسیحیان را به مواجهه عمیق‌تر، بی‌باک‌تر و موثق‌تری با دیگران فراخواند.

معظم له و مفتی اعظم احمد الطیب، امام جماعت دانشگاه الازهر،^۳ راه را برای فرهنگ مواجهه بین مسیحیان و مسلمانان هموار کرده‌اند، فرهنگی که در قلب رویارویی‌های محمد (ص) با مسیحیان زمان خود قرار دارد. پاپ و امام احمد الطیب با هم «سند برادری انسانی برای صلح جهانی و هم‌زیستی»^۴ را نوشتند و امضا کردند. در این سند چنین آمده است:

الازهر الشریف به نیابت از مسلمانان شرق و غرب جهان، و کلیسای کاتولیک از طرف کاتولیک‌های شرق و غرب جهان، فرهنگ گفت‌وگو را به‌عنوان یک منهج، همکاری متقابل را به‌عنوان یک آیین‌نامه رفتاری و درک متقابل را به‌عنوان یک معیار و روش اعلام می‌کنند.

ما به‌عنوان کسانی که به خدا و دیدار نهایی با او و قضاوت او ایمان داریم، براساس مسئولیت دینی و اخلاقی خود و از طریق این سند، خودمان، رهبران جهان و همچنین معماران سیاست بین‌الملل و اقتصاد جهانی را فرامی‌خوانیم تا برای نشر فرهنگ تساهل و تحمل و هم‌زیستی در صلح، با جدیت تلاش کنند و در اولین فرصت برای جلوگیری از ریخته شدن خون بی‌گناهان و پایان دادن به جنگ‌ها و درگیری‌ها و تخریب محیط زیست و زوال اخلاقی و فرهنگی، که

1. Francis Pope

2. Sanctae Marthae near Saint Peter's Basilica in Vatican City, Domus

3. Grand Imam Ahmad Al-Tayyeb of Al-'Azhar University

4. A Document on Human Fraternity for World Peace and Living Together

جهان کنونی در حال تجربه آن است، اقدام کنند.

پاپ فرانسیس و امام احمد الطیب به مسیحیان و مسلمانان یادآوری کردند که آن‌ها بخشی از سنت توحیدی یکسانی هستند و اینکه هر دو گروه با وظیفه صلح‌آفرینی^۱ و نه صرفاً صلح‌بانی به چالش کشیده شده‌اند. حافظان صلح، گرچه به لحاظ حفظ ثبات و امنیت جوامع ما اهمیت دارند، غالباً وضعیت موجود را حفظ می‌کنند. درحالی‌که، صلح‌آفرینان فعالانه درگیر ایجاد تغییراتی هستند که برای ارتقای تعاون، گفت‌وگو، صلح و تفاهم در میان شکاف‌های مشاهده‌شده مذهبی ضروری‌اند. این کتاب کاوشی است در اقدامات صلح‌آفرینانه محمد (ص) که از بیان مواقعی که ناگزیر به درگیر شدن با مسیحیان اطراف شبه جزیره عربستان بود نیز ابایی ندارد.

من همچنین به عنوان یک شهروند آمریکایی، از دیدگاه محمد (ص) در برپایی یک ملت مدنی،^۲ که ریشه در ارزش‌های مساوات‌گرایانه و حاکمیت قوانین مردم سالار دارد، الهام گرفته‌ام. درک من از ملت یا «ملت مسلمان»^۳ در جایگاه یک ملت مدنی، پس از اطلاع از تصمیمی که فرانکلین دلانو روزولت^۴ (متوفی ۱۹۴۵)، سی‌ودومین رئیس‌جمهور آمریکا در سال ۱۹۳۱ اتخاذ کرده حاصل شد. روزولت، آدولف واینمن^۵ را، که مجسمه‌ساز ماهری بود، برای حکاکی روی سنگ مرمر در ساختمان دیوان عالی ایالات متحده آمریکا^۶ انتخاب کرد. روزولت از واینمن خواست تا طرحی را حکاکی کند که نماد هویت ملی ایالات متحده باشد. واینمن

۱. Peacemaking، صلح‌سازی: یک فرایند تبدیل منازعه است که بر روی به وجود آوردن ارتباطاتی متوازن تمرکز می‌کند که آن قدر محکم باشند تا از تعارضات بعدی پیشگیری کنند و اغلب شامل توافقاتی اصولی و گریزناپذیر بر روی تصمیم‌های اخلاق‌محور در میان جامعه و احزاب است که پیش از آن در واکنش‌های نامناسب (مثلاً خشن) منتهی به تعارض بوده‌اند. صلح‌سازان تلاش می‌کنند تا مصالحه کامل میان متعارضان و درک مشترکی در میان احزاب و ذی‌نفعان حاصل کنند.

2. civic nation

3. Ummah: Muslim nation

4. Franklin Delano Roosevelt

5. Adolph A. Weinman

6. US Supreme Court

تصمیم گرفت شانزده تن از قانون‌گذاران بزرگ تاریخ جهان را به تصویر بکشد.^[۴] همان‌طور که حدس زده‌اید، وایمن محمد (ص) را در مقام یکی از بزرگ‌ترین بنیان‌گذارانی که تاکنون زیسته‌اند، به شمار آورد و تصویر او را نیز حکاکی کرد.^[۵] هدف من از نگارش این کتاب روشن شدن این مطلب است که محمد و مؤمنان امت اولیه چگونه توانستند ملتی را بر پایه هم‌پیمانی، مدنیت، تعاملات بین فرهنگی، آزادی عقیده، آزادی مذهب، آزادی بیان، گفت‌وگویی بین مذاهب، وابستگی متقابل و کثرت‌گرایی دینی بنا نهند. حال آنکه درگیری‌های بین مسیحیان و مسلمانان، که ممکن است گاه و بیگاه در زمان حیات محمد (ص) رخ داده باشند، موارد استثنائی در این قاعده به شمار می‌آیند.

یکی دیگر از اهداف این کتاب پرتو افکندن بر مسیحیانی است که در میان امت محمد (ص) زندگی می‌کردند. مسیحیان اطراف شبه جزیره عربستان در طی حیات محمد (ص)، علی‌رغم اینکه یکی از دیرینه‌ترین جوامع مسیحی در جهان محسوب می‌شوند، تا حد زیادی نادیده گرفته شده‌اند.

بنا بر آنچه در غلاطیان ۲۴-۱:۱۷ آمده است، آپولوس رسول^۳ (متوفی: ۶۷)، که به سنت پل یا به‌طور ساده به پل نیز مشهور است، اولین مسیحی‌ای است که به شبه جزیره عربستان سفر کرده و تصور می‌شود حدود سه سال در آنجا موعظه کرده باشد.^[۶] پولس از اصطلاح «عربستان»^۴ برای اشاره به مردم عرب تبار و آرامی‌زبان پادشاهی نَبَطی،^۵

۱. در قلمرو مطالعات ادیان از دو گونه الگو برای رابطه و تعامل میان دین‌ها و مذهب‌ها سخن گفته می‌شود: گفت‌وگویی بین ادیان و گفت‌وگویی درون دینی. در اصطلاح انگلیسی به ترتیب: Inter-religious dialogue و intra-religious dialogue نام گرفته است.

۲. تمام منابع مربوط به کتب مقدس با استناد به کتب مقدس ترجمه هزاره نو چاپ دوم ۲۰۱۴ ترجمه شده‌اند.

3. Paul the Apostle

4. Arabia

5. Nabataean: تمدن نبطیان باستان، که اردن، جنوب کنعان و شمال شبه جزیره عربستان را شامل می‌شد، در سده ششم (پیش از میلاد) شکل گرفت. هنگامی که نبطی‌های کوچ‌نشینانی که به زبان آرامی گفت‌وگو می‌کردند به تدریج مهاجرت خود را از عربستان آغاز کردند. میراث آن‌ها در شهر پترا و در میان ماسه سنگ‌های کوه‌های اردن بر جای مانده است که نشان‌دهنده مهارت آن‌ها در مدیریت منابع آب و مدیریت یک سامانه پیچیده از سد، آبراهه و مخازن است که به گسترش آن‌ها در منطقه خشک کویری کمک کرد.

که او هنگام بازدید از پترا^۱ با آن‌ها روبه‌رو شده بود، استفاده کرده است. پادشاهی نبطی منطقه‌ای را دربرمی‌گرفت که از شمال دور تا دمشق و از جنوب دور تا شمال غربی عربستان، منطقه‌ای که امروزه با نام حجاز شناخته می‌شود، امتداد داشت.

اعتقاد بر این است که وقتی پولس در سرتاسر عربستان سفر می‌کرد، الهیات خویش را خارج از کلیسای اورشلیم بسط و گسترش داد. الهیاتی که طبق گزارش‌ها رهبری آن را یعقوب^۲ (متوفی ۶۹)، که یکی از دوازده حواری اصلی و برادر (یا شاید برادر ناتنی) عیسی بود، به عهده داشت. گفته می‌شود یعقوب یکتاپرستی محض را آموزش می‌داد و خدا را (و نه عیسی) سرچشمه الهی و غایی می‌دانست، درحالی‌که پولس تثلیث را آموزش می‌داد. تثلیث موضع الهیاتی است که در آن خدا (پدر)، پسرش (عیسی) و روح القدس منعکس‌کننده ماهیت و مشیت واقعی خدا هستند. اختلافات مسیح‌شناسی تأثیر قابل‌توجهی در رویارویی محمد (ص) با مسیحیان دوران خود داشت. محمد (ص) نه تنها با مسیحیان وارد معاهده شد، بلکه در موارد بسیاری با آن‌ها در ستانه‌نیز رفتار می‌کرد. این کتاب به بررسی چنین پویایی‌هایی می‌پردازد.

گرچه برخی از محققان صحت و اعتبار برخوردهای گزارش شده محمد (ص) با مسیحیان را مورد بحث و جدل قرار می‌دهند، من با هیوگودارد^۳ موافقم که معتقد است: «به نظر می‌رسد دلیل موجهی برای مبالغه‌آمیز پنداشتن این گزارشات وجود ندارد.»^[۷] من با امید صافی^۴ نیز موافقم که مدعی است برخوردهای محمد (ص) با مسیحیان «اتفاق افتاده است و در واقع هیچ دلیلی وجود ندارد که گمان کنیم چنین برخوردهایی اتفاق نیفتاده است.»^[۸]

۱. Petra: پترا (Πέτρα) نام یونانی پایتخت نبطی‌ها بود که در جنوب اردن امروزی واقع شده است. خود نبطی‌ها، که مردمی عرب‌تبار بودند، این شهر را رقمو (Raqemo) می‌نامیدند. نام پترا، که در زبان یونانی به معنی سنگ و صخره است، در عربی به شکل «البتراء» نوشته می‌شود.

۲. James: یعقوب پسر حلفا ملقب به یعقوب عادل که گاهی نیز یعقوب کوچک نامیده می‌شود یکی از حواریون مسیح است. برخی او را برادر عیسی می‌پندارند؛ یعنی بعد از تولد عیسی، از مریم و یوسف نجار به دنیا آمده یا از همسر دیگر یوسف بوده است.

3. Hugh Goddard

4. Omid Safi,